

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

ПОГОДЖЕНО
Протокол № 1 від «25» серпня 2023 р.
Завідувач кафедри

проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СІМЕЙНЕ ПРАВО»

Галузь знань – 08 - Право
Спеціальність – 081 – Право
Освітній ступінь – бакалавр
Форма навчання – денна/заочна
Форма підсумкового контролю – залік

2023–2024 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології.

Протокол № 1 від 25 серпня 2023 року.

Укладач: Панченко Анна Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри права, філософії та політології Навчально – наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського, НУЧК імені Т.Г. Шевченка.

Мова навчання – українська.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 90	Загальна кількість годин: 90
	Шифр та назва спеціальності <i>081 - право</i>	Шифр та назва спеціальності <i>081 - право</i>
Рік підготовки: 2 Семестри: 3	Лекції (теоретична підготовка): 20 год.	Лекції (теоретична підготовка): 10 год.
	Практичні: 16 год.	Практичні: 4 год.
Кількість кредитів ECTS:3	Самостійна робота: 54 год.	Самостійна робота: 76 год.
	Вид контролю: залік	Вид контролю: залік

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Права людини» призначена для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю 08 «Право», галузь знань 081 «Право» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Вона є основною навчальною дисципліною. Передумовами для вивчення цієї дисципліни є знання, навички й уміння, отримані студентами в межах дисциплін циклу загальної та професійної підготовки.

Метою викладання навчальної дисципліни «Сімейне право» є необхідність у формуванні у студентів знань про правове регулювання сімейних відносин та основних навичок практичного застосування норм сімейного законодавства.

Завданням дисципліни «Сімейне право» є: засвоєння знань та формування у студентів навичок застосування сімейного законодавства. Підготовка спеціалістів, компетентних у вирішенні сімейних спорів.

Навчальна дисципліна «Сімейне право» складається з таких тем:

Тема 1: Поняття, предмет і система сімейного права. Сімейні правовідносини.

Тема 2: Поняття, умови та порядок укладення шлюбу.

Тема 3: Правові наслідки та відповідальність за порушення зобов'язання.

Тема 4: Особисті немайнові та майнові права подружжя.

Тема 5: Права та обов'язки матері і батька дитини.

Тема 6: Аліментні зобов'язання подружжя.

Тема 7: Шлюбний договір.

Тема 8: Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

Тема 9: Влаштування дітей - сиріт, позбавлених батьківського піклування.

Тема 10: Опіка та піклування над дітьми.

Тема 11: Патронат. Прийомна сім'я.

Тема 12: Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства.

2.ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Студенти повинні сформувати необхідні загальні та професійні компетентності відповідно до вимог освітньої програми:

Шифр згідно ОПП	Компетентності
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово
ЗК6	Навички використання комунікаційних технологій.
ЗК 7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК 10	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
ЗК 12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
ЗК 13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
ЗК 14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.
СК 3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.
СК 4	Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.
СК 7	Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.
СК 8	Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.
СК 11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК 12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.
СК 13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.
СК 16	Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.
РН 2	Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.
РН 3	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
РН 4	Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.
РН 5	Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.
РН 6	Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

PH 8	Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
PH 12	Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.
PH 13	Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.
PH 14	Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності.
PH 15	Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.
PH 18	Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
PH 19	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів
PH 20	Виокремлювати і аналізувати юридично значущі і факти і робити обґрунтовані правові висновки.
PH 22	Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Бакалавр повинен знати:

- коло суспільних відносин, що регулюються сімейним правом;
- суб'єктів цих відносин; нормативно-правову базу забезпечення таких відносин;
- підстави виникнення та динаміку сімейних правовідносин, їх форму, зміст;
- порядок укладення та розірвання шлюбу;
- права та обов'язки подружжя, батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів;
- форми влаштування дітей, що позбавлені батьківського піклування;
- правову регламентацію сімейних відносин з іноземним елементом.

вміти:

- застосовувати теоретичні знання та нормативно-правову базу з сімейного права для врегулювання сімейних правовідносин;
- аналізувати закономірності та тенденції розвитку сімейного права;
- професійно захищати законні права та інтереси різних суб'єктів сімейних правовідносин.

3. Короткий зміст дисципліни.

Тема 1: Поняття, предмет і система сімейного права. Сімейні правовідносини.

1. Поняття сімейного права, його предмет. Методи сімейного права. Система сімейного права. Місце сімейного права в правовій системі України.

2. Етапи розвитку сімейного права. Поняття та особливості сімейних правовідносин.

3. Суб'єкти, об'єкти сімейних правовідносин. Виникнення, зміна та припинення сімейних правовідносин.

4. Конституція України як основне джерело сімейного права. Сімейний кодекс України. Джерела сімейного законодавства. Співвідношення Сімейного кодексу України і цивільного законодавства.

Тема 2: Поняття, умови та порядок укладення шлюбу.

1. Поняття шлюбу. Шлюбний вік. Право на шлюб. Добровільність шлюбу. Одношлюбність. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі.

2. Значення державної реєстрації шлюбу. Заява про реєстрацію шлюбу. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу.

3. Правові наслідки недійсності шлюбу.

Тема 3: Правові наслідки та відповідальність за порушення зобов'язання.

1. Підстави припинення шлюбу. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання.

2. Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей. Розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя.

3. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей. Право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу.

4. Момент припинення шлюбу у разі його розірвання. Встановлення режиму окремого проживання подружжя.

Тема 4: Особисті немайнові та майнові права подружжя.

1. Право на материнство. Право на батьківство. Право особистої приватної власності дружини та чоловіка. Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка.

2. Підстави набуття спільної сумісної власності подружжя. Об'єкти права спільної сумісної власності. Право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Здійснення права спільної сумісної власності після розірвання шлюбу.

3. Способи та порядок поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Застосування позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

4. Накладення стягнення на майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини.

5. Право чоловіка на утримання в разі проживання з ним дитини. Право на утримання того з подружжя, з ким проживає дитина-інвалід.

Тема 5: Права та обов'язки матері і батька дитини.

1. Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.

2. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю.

3. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Особисті немайнові права і обов'язки батьків і дітей. Рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини.

4. Рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків. Обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. Обов'язок батьків зареєструвати народження дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Визначення прізвища дитини. Визначення імені дитини. Права батьків щодо виховання дитини. Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання.

5. Права батьків по захисту дитини. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Вирішення органом опіки та піклування спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї. Підстави позбавлення батьківських

прав. Правові наслідки позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Права батьків та дітей на майно.

6. Роздільність майна батьків і дітей. Право власності дитини на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Управління майном дитини. Використання доходу від майна дитини.

7. Право власності на аліменти, одержані на дитину. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Визначення заборгованості за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу). Відповідальність за прострочення сплати аліментів.

Тема 6: Аліментні зобов'язання подружжя.

1. Право одного з подружжя на утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу. Способи надання утримання одному з подружжя. Договір подружжя про надання утримання.

2. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду.

3. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Тема 7: Шлюбний договір.

1. Поняття шлюбного договору: його загальна характеристика. Право на укладення шлюбного договору.

2. Зміст шлюбного договору. Форма шлюбного договору.

3. Початок дії та строк дії шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна.

4. Зміна умов шлюбного договору. Право на відмову від шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору.

Тема 8: Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

1. Права баби та діда, прабаби та прадіда на виховання внуків, правнуків. Права баби і діда щодо захисту внуків.

2. Права братів та сестер на спілкування. Право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки. Права та обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину, щодо її виховання. Права сестри, брата, мачухи, вітчима та інших членів сім'ї на захист дітей.

3. Вирішення судом спорів щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини. Обов'язок баби, діда утримувати внуків. Обов'язок внуків, правнуків утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда. Обов'язок по утриманню братів та сестер.

4. Обов'язок мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка. Обов'язок інших осіб утримувати дитину. Обов'язок падчерки, пасинка утримувати мачуху, вітчима.

5. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, і строки їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.

Тема 9: Влаштування дітей - сиріт, позбавлених батьківського піклування.

1. Поняття усиновлення. Особа, яка може бути усиновленою. Усиновлення дитини, яку не забрали з пологового будинку чи підкинули, або яка була знайдена.

2. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Особи, які мають переважне перед іншими право на усиновлення дитини. Облік осіб, які бажають усиновити дитину. Згода дитини на усиновлення.

3. Усиновлення дитини без згоди батьків. Момент здійснення усиновлення. Право на таємницю усиновлення.

4. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

5. Усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України. Усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні.

6. Обмеження права іноземця на таємницю усиновлення дитини, яка є громадянином України. Усиновлення в Україні іноземцем дитини, яка є іноземцем або особою без громадянства. Нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями.

Тема 10: Опіка та піклування над дітьми.

1. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування. Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини.

2. Опіка та піклування над дитиною, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі.

3. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.

4. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки, піклування над дитиною.

Тема 11: Патронат. Приймна сім'я.

1. Дитячий будинок сімейного типу. Договір про патронат.

2. Згода дитини на проживання у сім'ї патронатного вихователя. Плата за виховання дитини.

3. Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.

4. Приймна сім'я. Приймні батьки. Приймні діти. Створення приймної сім'ї.

5. Дитячий будинок сімейного типу. Батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу.

6. Вихованці дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу.

Тема 12: Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства.

1. Порядок укладення шлюбів громадян України з іноземними громадянами та іноземних громадян між собою в Україні. Порядок розірвання шлюбу громадян України з іноземними громадянами і шлюбів іноземних громадян між собою в Україні.

2. Порядок усиновлення дітей, які є громадянами України і проживають в Україні або за межами України, іноземними громадянами. Вирішення питання опіки (піклування), які ускладнені іноземним елементом.

3. Порядок реєстрації актів громадянського стану громадян України, що проживають поза межами України. Застосування іноземних законів і міжнародних договорів.

4. Організація навчання.**Тематичний план (денна форма навчання)**

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Тема 1: Поняття, предмет і система сімейного права. Сімейні правовідносини.	7	1	1	5
2	Тема 2: Поняття, умови та порядок укладення шлюбу.	7	1	1	5
3	Тема 3: Правові наслідки та відповідальність за порушення зобов'язання.	8	1	2	5
4	Тема 4: Особисті немайнові та майнові права подружжя.	8	1	2	5
5	Тема 5: Права та обов'язки матері і батька дитини.	8	2	1	5
6	Тема 6: Аліментні зобов'язання подружжя.	8	2	1	5
7	Тема 7: Шлюбний договір.	8	2	2	4
8	Тема 8: Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.	8	2	2	4
9	Тема 9: Влаштування дітей - сиріт, позбавлених батьківського піклування.	7	2	1	4
10	Тема 10: Опіка та піклування над дітьми.	7	2	1	4
11	Тема 11: Патронат. Приймна сім'я.	7	2	1	4
12	Тема 12: Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства.	7	2	1	4
Разом за курс		90	20	16	54

5. Тематика практичних занять.

Семінарське заняття 1:

Тема 1: Поняття, предмет і система сімейного права. Сімейні правовідносини.

5. Поняття сімейного права, його предмет. Методи сімейного права. Система сімейного права. Місце сімейного права в правовій системі України.

6. Етапи розвитку сімейного права. Поняття та особливості сімейних правовідносин.

7. Суб'єкти, об'єкти сімейних правовідносин. Виникнення, зміна та припинення сімейних правовідносин.

8. Конституція України як основне джерело сімейного права. Сімейний кодекс України. Джерела сімейного законодавства. Співвідношення Сімейного кодексу України і цивільного законодавства.

Тема 2: Поняття, умови та порядок укладення шлюбу.

4. Поняття шлюбу. Шлюбний вік. Право на шлюб. Добровільність шлюбу. Одношлюбність. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі.

5. Значення державної реєстрації шлюбу. Заява про реєстрацію шлюбу. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу.

6. Правові наслідки недійсності шлюбу.

Семінарське заняття 2:

Тема 3: Правові наслідки та відповідальність за порушення зобов'язання.

5. Підстави припинення шлюбу. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання.

6. Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей. Розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя.

7. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей. Право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу.

8. Момент припинення шлюбу у разі його розірвання. Встановлення режиму окремого проживання подружжя.

Семінарське заняття 3:

Тема 4: Особисті немайнові та майнові права подружжя.

6. Право на материнство. Право на батьківство. Право особистої приватної власності дружини та чоловіка. Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка.

7. Підстави набуття спільної сумісної власності подружжя. Об'єкти права спільної сумісної власності. Право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Здійснення права спільної сумісної власності після розірвання шлюбу.

8. Способи та порядок поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Застосування позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

9. Накладення стягнення на майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини.

10. Право чоловіка на утримання в разі проживання з ним дитини. Право на утримання того з подружжя, з ким проживає дитина-інвалід.

Семінарське заняття 4:

Тема 5: Права та обов'язки матері і батька дитини.

1. Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.
2. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю.
3. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Особисті немайнові права і обов'язки батьків і дітей. Рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини.
4. Рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків. Обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. Обов'язок батьків зареєструвати народження дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Визначення прізвища дитини. Визначення імені дитини. Права батьків щодо виховання дитини. Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання.
5. Права батьків по захисту дитини. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Вирішення органом опіки та піклування спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї. Підстави позбавлення батьківських прав. Правові наслідки позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Права батьків та дітей на майно.
6. Роздільність майна батьків і дітей. Право власності дитини на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Управління майном дитини. Використання доходу від майна дитини.
7. Право власності на аліменти, одержані на дитину. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Визначення заборгованості за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу). Відповідальність за прострочення сплати аліментів.

Тема 6: Аліментні зобов'язання подружжя.

1. Право одного з подружжя на утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу. Способи надання утримання одному з подружжя. Договір подружжя про надання утримання.
2. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду.
3. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Семінарське заняття 5:

Тема 7: Шлюбний договір.

1. Поняття шлюбного договору: його загальна характеристика. Право на укладення шлюбного договору.
2. Зміст шлюбного договору. Форма шлюбного договору.
3. Початок дії та строк дії шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна.

4. Зміна умов шлюбного договору. Право на відмову від шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору.

Семінарське заняття 6:

Тема 8: Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

1. Права баби та діда, прабаби та прадіда на виховання внуків, правнуків. Права баби і діда щодо захисту внуків.
2. Права братів та сестер на спілкування. Право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки. Права та обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину, щодо її виховання. Права сестри, брата, мачухи, вітчима та інших членів сім'ї на захист дітей.
3. Вирішення судом спорів щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини. Обов'язок баби, діда утримувати внуків. Обов'язок внуків, правнуків утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда. Обов'язок по утриманню братів та сестер.
4. Обов'язок мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка. Обов'язок інших осіб утримувати дитину. Обов'язок падчерки, пасинка утримувати мачуху, вітчима.
5. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, і строки їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.

Семінарське заняття 7:

Тема 9: Влаштування дітей - сиріт, позбавлених батьківського піклування.

1. Поняття усиновлення. Особа, яка може бути усиновленою. Усиновлення дитини, яку не забрали з пологового будинку чи підкинули, або яка була знайдена.
2. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Особи, які мають переважне перед іншими право на усиновлення дитини. Облік осіб, які бажають усиновити дитину. Згода дитини на усиновлення.
3. Усиновлення дитини без згоди батьків. Момент здійснення усиновлення. Право на таємницю усиновлення.
4. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.
5. Усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України. Усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні.
6. Обмеження права іноземця на таємницю усиновлення дитини, яка є громадянином України. Усиновлення в Україні іноземцем дитини, яка є іноземцем або особою без громадянства. Нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями.

Тема 10: Опіка та піклування над дітьми.

1. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування. Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини.
2. Опіка та піклування над дитиною, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі.
3. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.

- Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки, піклування над дитиною.

Семінарське заняття 8:

Тема 11: Патронат. Приймна сім'я.

- Дитячий будинок сімейного типу. Договір про патронат.
- Згода дитини на проживання у сім'ї патронатного вихователя. Плата за виховання дитини.
- Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.
- Приймна сім'я. Приймні батьки. Приймні діти. Створення прийомної сім'ї.
- Дитячий будинок сімейного типу. Батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу.
- Вихованці дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу.

Тема 12: Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства.

- Порядок укладення шлюбів громадян України з іноземними громадянами та іноземних громадян між собою в Україні. Порядок розірвання шлюбу громадян України з іноземними громадянами і шлюбів іноземних громадян між собою в Україні.
- Порядок усиновлення дітей, які є громадянами України і проживають в Україні або за межами України, іноземними громадянами. Вирішення питання опіки (піклування), які ускладнені іноземним елементом.
- Порядок реєстрації актів громадянського стану громадян України, що проживають поза межами України. Застосування іноземних законів і міжнародних договорів.

6. Завдання для самостійної роботи.

Студенти виконують реферативні завдання (презентації) або міні-дослідження (есе) з обраної проблематики за погодженням із викладачем.

Теми презентацій (самостійна робота)

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
		Денна форма навчання
	1. Знайти статті Сімейного кодексу України 2002 р., в яких закріплено: — умови укладення шлюбу; — перешкоди до укладення шлюбу; — порядок укладення шлюбу. 2. Ознайомитися зі змістом Правил реєстрації актів цивільного стану щодо реєстрації шлюбу.	5
	3. Скласти перелік даних, які мають бути відображені в заяві про реєстрацію шлюбу. 4. Скласти перелік перешкод до реєстрації шлюбу та юридичних	5

	наслідків порушення вимог сімейного кодексу щодо цих обставин.	
	5. Порівняти порядок зниження шлюбного віку за Кодексом про шлюб і сім'ю 1970 р. та надання права на шлюб за Сімейним кодексом 2002 р. 6. Порівняти вимоги та порядок укладення шлюбного контракту і шлюбного договору.	5
	7. Надання органом опіки та піклування допомоги особам у здійсненні ними своїх сімейних прав та виконанні сімейних обов'язків, 8. Захист сімейних прав та інтересів.	5
	9. Підстави недійсності шлюбу, 10. Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку,	5
	11. Санація шлюбу, 12. Правові наслідки визнання шлюбу недійсним.	5
	13. Які види особистих немайнових прав подружжя Ви знаєте? 14. Розкрити юридичний зміст обов'язків подружжя, які впливають з особистих правовідносин між ними.	5
	15. Який порядок зміни прізвища у зв'язку з укладенням шлюбу? 16. Особливості права на прізвище, одержане у шлюбі, котрий визнано недійсним.	5
	17. У чому полягає зміст права подружжя на спільне вирішення питань життя сім'ї? 18. Законний режим спільного майна подружжя.	5
	19. Договірний режим спільного майна подружжя. 20. Порядок і способи поділу майна подружжя.	5
	21. Позовна давність у майнових правовідносинах подружжя. 22. Права і обов'язки подружжя щодо взаємного утримання.	5
1	23. Майнові правовідносини чоловіка і жінки, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. 24. Які засоби захисту прав дружини/чоловіка у випадку укладення угод із розпорядження майном без її/його згоди	5

Індивідуальні завдання

Виконання індивідуальних завдань здійснюються у наступних формах:

- підготовка індивідуального науково-дослідного завдання (тези доповідей, наукова стаття);
- складання термінологічного словника;
- написання реферату;
- підготовка до презентації результатів дослідження.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Підстави та юридичні наслідки визнання усиновлення недійсним.
2. Підстави та юридичні наслідки скасування усиновлення.

3. Визначити загальні принципи, зміст і засоби державного захисту дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки.
4. Назвати органи, на які покладається захист прав та інтересів дітей, залишених без батьківської опіки, та їх основні функції.
5. Вказати порядок виявлення та обліку дітей, які залишилися без батьківської опіки.
6. Перелічити форми влаштування дітей, які залишилися без батьківської опіки в Україні.
7. Розкрити порядок формування та використання державного банку даних про дітей, які залишилися без батьківської опіки.
8. Визначити порядок узяття дитини, котра залишилася без батьківського піклування, на централізований облік у Центрі з усиновлення дітей.
9. Розкрити порядок обліку осіб, які бажають усиновити дитину.
10. Назвати умови усиновлення в Україні.
11. Розкрити правове значення інституту усиновлення в сімейному праві України.
12. Назвати, стосовно яких дітей допускається усиновлення.
13. Які особливості усиновлення дітей, які є рідними братами і сестрами?
14. У чому полягає зміст інтересів дитини під час усиновлення?
15. Які перешкоди до усиновлення в Україні передбачені Сімейним кодексом України?
16. Які вимоги до форми, в якій надається згода батьків на усиновлення дитини?
17. В яких випадках допускається усиновлення дитини без згоди її батьків?
18. Чи передбачено законом відкликання згоди батьків на усиновлення і в якому порядку?
19. Яке правове значення згоди дитини на її усиновлення і в якій формі вона визначається (з'ясовується)?
20. Які вимоги до особи усиновлювача?
21. Яке правове значення віку усиновлювача і усиновлюваного?
22. Визначити порядок усиновлення за законодавством України.
23. Вказати документи, які мають подавати претенденти на усиновлення для одержання дозволу на останнє.
24. Який порядок державної реєстрації усиновлення?

7. Політика дисципліни та оцінювання

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях, під час складання заліку та оцінюється за такими критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та ґрунтовність викладу;
- доказовість викладу;
- термінологічна коректність.

Студент може отримати **5 балів** (“відмінно”), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питання та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується юридичною термінологією.

Студент може отримати **4 бали** (“добре”), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання, не всі основні проблеми визначені чітко, не розкриті досить повно та ґрунтовно; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується юридичною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного.

Студент може отримати **3 бали** (“задовільно”), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і

без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного.

Студент може отримати **2 бали** (“незадовільно”), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; студент майже не користується юридичною термінологією.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад конституції, трудового права, освітнього менеджменту, економіки, права тощо;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов’язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати індивідуальне завдання
- самостійну роботу, підготовка якої є обов’язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не підготував самостійну роботу, до екзамену не допускається.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAAbL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

8.Розподіл балів за рейтинговою системою

№	Назва теми	Всього балів	Практичні заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота
1	Тема 1: Поняття, предмет і система сімейного права. Сімейні правовідносини.	7	2,5	2	2,5
2	Тема 2: Поняття, умови та порядок укладення	8	2,5	3	2,5

	шлюбу.				
3	Тема 3: Правові наслідки та відповідальність за порушення зобов'язання.	10	5		5
4	Тема 4: Особисті немайнові та майнові права подружжя.	10	5		5
5	Тема 5: Права та обов'язки матері і батька дитини.	8	2,5	2	2,5
6	Тема 6: Аліментні зобов'язання подружжя.	8	2,5	3	2,5
7	Тема 7: Шлюбний договір.	10	5		5
8	Тема 8: Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.	10	5		5
9	Тема 9: Влаштування дітей - сиріт, позбавлених батьківського піклування.	10	2,5	5	2,5
10	Тема 10: Опіка та піклування над дітьми.	5	2,5		2,5
11	Тема 11: Патронат. Прийомна сім'я.	10	2,5	5	2,5
12	Тема 12: Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства.	5	2,5		2,5
Разом за курс		100	40	20	40

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	8	До 5	до 40
Індивідуальне завдання (презентації)	6	До 5	до 30
Самостійна робота: вирішення практичних ситуацій; складання процесуальних документів; науковий проект ¹	12	До 5	до 20
Разом:			до 100

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Перелік питань до заліку.

1. Поняття сімейного права, його предмет.
2. Методи сімейного права.
3. Система сімейного права.
4. Місце сімейного права в правовій системі України.
5. Етапи розвитку сімейного права.
6. Поняття та особливості сімейних правовідносин.
7. Суб'єкти, об'єкти сімейних правовідносин.
8. Виникнення, зміна та припинення сімейних правовідносин.
9. Конституція України як основне джерело сімейного права.
10. Сімейний кодекс України. Джерела сімейного законодавства.
11. Співвідношення Сімейного кодексу України і цивільного законодавства.
12. Поняття шлюбу. Шлюбний вік.
13. Право на шлюб. Добровільність шлюбу.
14. Одношлюбність. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі.
15. Значення державної реєстрації шлюбу. Заява про реєстрацію шлюбу.
16. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу.
17. Правові наслідки недійсності шлюбу.
18. Підстави припинення шлюбу. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання.
19. Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей. Розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя.

¹ Самостійна робота є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не виконав самостійну роботу до екзамену не допускається.

20. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей. Право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу.
21. Момент припинення шлюбу у разі його розірвання. Встановлення режиму окремого проживання подружжя.
22. Право на материнство. Право на батьківство.
23. Право особистої приватної власності дружини та чоловіка. Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка.
24. Підстави набуття спільної сумісної власності подружжя. Об'єкти права спільної сумісної власності. Право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Здійснення права спільної сумісної власності після розірвання шлюбу.
25. Способи та порядок поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Застосування позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.
26. Накладення стягнення на майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини.
27. Право чоловіка на утримання в разі проживання з ним дитини. Право на утримання того з подружжя, з ким проживає дитина-інвалід.
28. Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.
29. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю.
30. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Особисті немайнові права і обов'язки батьків і дітей. Рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини.
31. Рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків. Обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. Обов'язок батьків зареєструвати народження дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану.
32. Визначення прізвища дитини. Визначення імені дитини. Права батьків щодо виховання дитини.
33. Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання.
34. Права батьків по захисту дитини. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини.
35. Вирішення органом опіки та піклування спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї. Підстави позбавлення батьківських прав. Правові наслідки позбавлення батьківських прав.
36. Поновлення батьківських прав. Права батьків та дітей на майно.
37. Роздільність майна батьків і дітей. Право власності дитини на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання.
38. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Управління майном дитини. Використання доходу від майна дитини.
39. Право власності на аліменти, одержані на дитину. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину.
40. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Визначення заборгованості за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу). Відповідальність за прострочення сплати аліментів.

41. Право одного з подружжя на утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу.
42. Способи надання утримання одному з подружжя. Договір подружжя про надання утримання.
43. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду.
44. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.
45. Поняття шлюбного договору: його загальна характеристика. Право на укладення шлюбного договору.
46. Зміст шлюбного договору . Форма шлюбного договору.
47. Початок дії та строк дії шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна.
48. Зміна умов шлюбного договору. Право на відмову від шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору.
49. Права баби та діда, прабаби та прадіда на виховання внуків, правнуків. Права баби і діда щодо захисту внуків.
50. Права братів та сестер на спілкування. Право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки.
51. Права та обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину, щодо її виховання. Права сестри, брата, мачухи, вітчима та інших членів сім'ї на захист дітей.
52. Вирішення судом спорів щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини. Обов'язок баби, діда утримувати внуків.
53. Обов'язок внуків, правнуків утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда. Обов'язок по утриманню братів та сестер.
54. Обов'язок мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка. Обов'язок інших осіб утримувати дитину. Обов'язок падчерки, пасинка утримувати мачуху, вітчима.
55. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, і строки їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.
56. Поняття усиновлення. Особа, яка може бути усиновленою. Усиновлення дитини, яку не забрали з пологового будинку чи підкинули, або яка була знайдена.
57. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Особи, які мають переважне перед іншими право на усиновлення дитини. Облік осіб, які бажають усиновити дитину. Згода дитини на усиновлення.
58. Усиновлення дитини без згоди батьків. Момент здійснення усиновлення. Право на таємницю усиновлення.
59. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.
60. Усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України. Усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні.
61. Обмеження права іноземця на таємницю усиновлення дитини, яка є громадянином України. Усиновлення в Україні іноземцем дитини, яка є іноземцем або особою без громадянства. Нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями.
62. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування. Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини.
63. Опіка та піклування над дитиною, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі.
64. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.
65. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки, піклування над дитиною.

66. Дитячий будинок сімейного типу. Договір про патронат.
67. Згода дитини на проживання у сім'ї патронатного вихователя. Плата за виховання дитини.
68. Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.
69. Прийомна сім'я. Прийомні батьки. Прийомні діти. Створення прийомної сім'ї.
70. Дитячий будинок сімейного типу. Батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу.
71. Вихованці дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу.
72. Порядок укладення шлюбів громадян України з іноземними громадянами та іноземних громадян між собою в Україні. Порядок розірвання шлюбу громадян України з іноземними громадянами і шлюбів іноземних громадян між собою в Україні.
73. Порядок усиновлення дітей, які є громадянами України і проживають в Україні або за межами України, іноземними громадянами. Вирішення питання опіки (піклування), які ускладнені іноземним елементом.
74. Порядок реєстрації актів громадянського стану громадян України, що проживають поза межами України. Застосування іноземних законів і міжнародних договорів.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейне право. Робоча програма для студентів спеціальності -081 Право.
2. Сімейне право. Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів для студентів спеціальності -081 Право.
3. Сімейне право. Методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів для студентів спеціальності -081 Право.
4. Єфремова О.П. Цивільне та сімейне право. Методичні рекомендації для студентів спеціальності -081 Право. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 36 с.
5. Грищенко О. П., Єфремова О. П. Джерела правового регулювання сімейних відносин в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Вип. 1. 2021. С. 38–42. (0,5 д.а.)

Основна

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
3. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20.06.1956 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_425
4. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 02.10.1973 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/973_001
5. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. (дата набуття чинності для України –27.09.1991 року). Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. Ст. 205.
6. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973_002
7. Конвенція про правову допомогу і відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009
8. Конвенція про контакт з дітьми від 15.05.2003. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_659

9. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбів від 10.12.1962 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_242
10. Конвенція про громадянство одруженої жінки від 29.01.1957 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_158

Основна література:

6. Даценко В. М., Гуцал Л. В., Юровська Г. В. 93 питання з сімейного права: посібник для суддів. Київ: Алерта, 2020. 98 с.
7. Дзера О.В. Сімейне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 520 с.
8. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
9. Журавльова Д. В. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Станом на 15 березня 2019 року. Київ, 2019. – 520 с.
10. Ткачук О.М. Сімейне законодавство України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України та практика ЄСПЛ. Київ: Право 2017. 248 с.
11. Якименко О.О. Майно подружжя. Судові спори. К.: Консоль, 2017. 616 с.
12. Боднар Т.В., Михальнюк О.В. Сімейне право: практикум. К.: Алерта, 2019. 132 с

Додаткова

13. Надьон В. В. Правові наслідки укладення договору одним із подружжя без належної згоди другого. Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: матеріали Наук.-практ. конф. Харків, 2018. С. 73-78.
14. Надьон В. В. Укладення договору одним із подружжя без належної згоди другого. Вісник південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2019. № 18. С. 51-58.
15. Надьон В. В. Розпорядження майном одним із подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності. Спогади про Людину, Вченого, Науковця (до 60-річчя від Дня народження професора Ірини Володимирівни Жилінкової) /за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Харків: Право, 2019. С. 157–165.
16. Методичні поради до вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право України»: для студентів першого (бакалаврського) освітньо-кваліфікаційного рівня галузі знань 09 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019. 67 с.
17. Сімейне право : практикум / І. В. Чеховська, Л. О. Самілик. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 132 с.
18. Явор О.А. Факти-стани в сімейному праві України як елемент фактичного складу. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. м. Одеса, 2019. С.8-21

Інформаційні ресурси

1. <http://www.rada.gov.ua/> - офіційний сайт Верховної ради України.
2. <http://www.scourt.gov.ua/> - Офіційний сайт Верховного Суду України.
3. <http://www.gp.gov.ua/> - Офіційний портал Генеральної прокуратури України.
4. <http://mvs.gov.ua/> - Офіційний сайт МВС України.
5. <http://www.sbu.gov.ua/> - Офіційний сайт Служби безпеки України.
6. <http://www.kvs.gov.ua/> - Офіційний сайт Державної пенітенціарної служби України.
7. do.gov.ua/udo/ – офіційний сайт Управління державної охорони України.
8. www.vkka.gov.ua/ – офіційний сайт ВКК адвокатури.
9. www.minjust.gov.ua/ – офіційний сайт Міністерства юстиції України.
10. www.ombudsman.kiev.ua/ – офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
11. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний портал Кабінету Міністрів України.

12. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Офіційний сайт Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського.